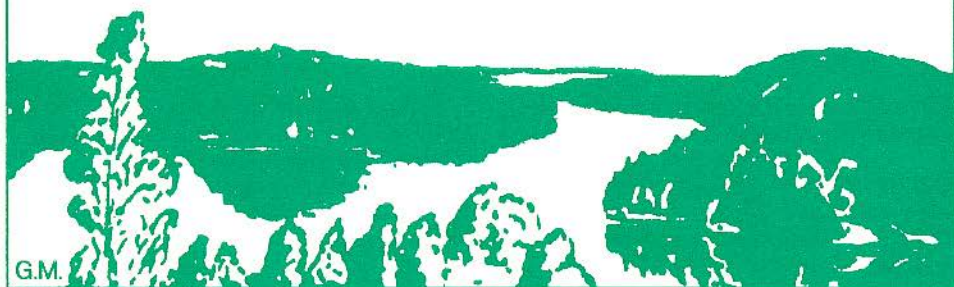

BOTVIDSBYGDEN

NR 3 1994

EN GOD JUL
OCH ETT
GOTT NYTT
ÅR!

önskar vi på
redaktionen

NYA MEDLEMMAR 1994

VUXNA

Andersson Eskil	Tullinge
Bolander Christer	Tullinge
Bolander Barbro	Tullinge
Jägare Hans	Tullinge
Karlsson Hans	Tullinge
Karlsson Margareta	Tullinge
Karlsson Roland	Stockholm
Silfverberg Agneta	Huddinge

BARN

Andersson Anna	Tullinge
Andersson Sarah	Tullinge
Gillerberg Emmelie	Tumba
Holmlund Camilla	Tullinge
Regnström Emelie	Tullinge
Sjöberg Johanna	Tullinge
Söderlund Sandra	Tullinge
Tasci Nujin	Tullinge
Wallinder Anna	Tullinge

Ni hälsas alla välkomna!

GRATTIS!

ALLA SOM FYLLER
ÅR UNDER 1995

50 år	5/11	Vehmas Birgit
	3/10	Holmkvist Nils-Gunnar
	16/8	Furuliden Gunilla
	2/7	Falk Björn
	28/5	Wallin Lena
	13/5	Ax-Jansson Monica
	14/4	Ax Ann-Cathrin
	11/1	Eldin Barbro
60 år	2/12	Salomonsson Marita
	3/6	Hultman Britt-Inger
	26/5	Gerstel Karin
	17/5	Ericson Bertil
	29/1	Gyllenfors Anne Marie
70 år	28/10	Ström Lars
	14/8	Stenbäck Lilly
	1/8	Carseberg Berndt
75 år	31/10	Torgilsson Vera
	9/6	Moback Maj
	20/4	Wagenborg Ingegerd
	1/3	Larsson Åke
80 år	13/8	Jansson Sture
85 år	9/10	Boström Ingrid
	15/4	Nilbäck Albert

BOTVIDSBYGDEN

TIDSKRIFT FÖR BOTKYRKA HEMBYGDSGILLES MEDLEMMAR

REDAKTION: Ame Mattsson 08-530 371 16, Rune Engström 08-91 10 92

ANSVARIG UTGIVARE: Sune Wehlin 08-778 16 55

Bidrag till Botvidsbygden 1-1995 inlämnas senast den 13 mars 1995

Sune Wehlin, ordförande

Ännu ett verksamhetsår närmar sig sitt slut, och vi kan blicka tillbaka på livliga aktiviteter inom en rad olika verksamhetsområden. De flesta har berörts tidigare, men några av höstens aktiviteter är det trevligt att tänka tillbaka på.

Söndagen den 9 oktober, då vi hade vårt samarrangemang med Tullinge kyrka, kallade vi i år helt odramatiskt för "Kyrksöndag", då vi upplevt att namnet "Husförhör", i medvetenhet om egna bristfälliga kunskaper, får det att pirra så obehagligt i magtrakten, att man faktiskt inte har tid att vara med just den söndagen. Anslutningen från Gillet var ändå inte direkt imponerande, men spelmannslaget fanns där och gjorde utmärkt fina insatser både med egna visor och psalmspel i kyrkan och med underhållning vid kyrkkaffet på Trädgårdstorp. Det var också roligt Gun-Britt att se Dig i Din fina dräkt i kyrkan och på torpet! I stället för husförhöret berättade nu Tullinge församlings nya präst, Johanna Öhman, på ett verkligt intresseväckande sätt om prästens uppgift i det gamla bonde- och torparsamhället.

Årets julmarknad hölls som vanligt andra söndagen i advent. Vädret var inte det allra bästa med omväxlande duggregn och större fallande droppar, men tillströmningen blev ändå riktigt god, och åter fick vi uppleva den påtagliga bristen på parkeringsplatser i närområdet. Både kaffebröd och korv hade en strykande åtgång, och lottringar och två av våra lotterier var slutsålda i god tid före kl. 3. Även försäljningen av slöjdalster och ljus av olika slag inne på logen och rökt korv vid

rökugnen gick fint, och det ekonomiska utbytet av dagen ser ut att bli ett av de bästa under senare år. Hela spelmannslaget och alla medhjälpare i servering, i marknadsbodarna och som slöjdare, smeder, bagare m.m. skall ha ett stort och varmt tack för jättefina arbetsinsatser! Vet Ni för resten att Märta, Ellinor och Åke bakade jättefint tunnbröd i ugnen på Slätten? Du får konkurrens nu Torbjörn!

Någon ljusning när det gäller kommunens krav på avgift för vägstodnader har ännu inte uppnåtts, men vi hoppas att en förändring skall ske under de år man beviljat oss uppskov med betalningen. Våra olika fastigheter är nu sammanlagda till en och detta kan möjligen föranleda en omräkning av den infordrande avgiften. Vi släpper givetvis inte frågan, utan arbetar vidare.

Inför avslutningen av året vill jag och hela styrelsen framföra ett varmt tack till alla våra medlemmar, som så helhjärtat ställer upp med gåvor och bidrag och hjälpsamma händer vid alla våra arrangemang, vare sig det är stora fester, öppet hus-dagar, skolbesök, uppvisningar eller kaffeserveringar. För föreningen är alla Era insatser av stor och avgörande betydelse. Vi vill också passa på att önska Er alla en riktigt god jul och ett gott nytt år!

Förberedelser inför USA-resan, våren -95

Söndagen den 13 november samlades vi som var intresserade av resan på Trädgårdstorp för en pysseldag. Vi skulle göra tomtar m.m. för att kunna sälja på julmarknaderna den 10 december i Tumba och Hallunda. Några träffades även den 27 november för att göra färdigt och göra mer saker. Det blev en hel del fina saker till försäljning. Tomtar av trä, kottar och gran. Olika storlekar och former men alla fina. Blomsterkorgar gjordes också även ljus och "fattigmans pepparkakor". Vi hade även dansuppvisning på båda ställena.

Forts sid. 8

Vägar och krogar i Botkyrka under äldre tider

Några anteckningar av Erik Castegren.

Under tidigare medeltiden var det område, som geologerna kalla Botkyrkafältet och som sträcker sig mellan Bornsjön i väster och förkastningslinjen öster om Alby – och Tullingesjöarna, huvudbygden i norra Södertörn eller Övra Tör, som det också kallades. Här låg vid nuvarande lägenheten Eriksberg härads tingsplats, ängen Svartlöten, efter vilken häradet fått sitt namn, Svartlösa härad. Till Svartlöten ledde vägar från olika håll. Den äldsta utfartsvägen från Stockholm till landets södra orter ledde här förbi. Den gick från Skanstull genom Brännkyrka och Huddinge och ledde ner över näset mellan Alby – och Tullingesjöarna och vidare västerut förbi ett par gravfält över moränåsen sydost om Kumla och upp till Svartlöten. Därifrån fortsatte den förbi Botkyrka kyrka och över rullstensåsen mot Salem och vidare till Södertälje. Över det smala vattendraget mellan Alby – och Tullingesjöarna lades en flottbro, därav namnet Flottsbro, som ännu utgör namnet på denna plats.

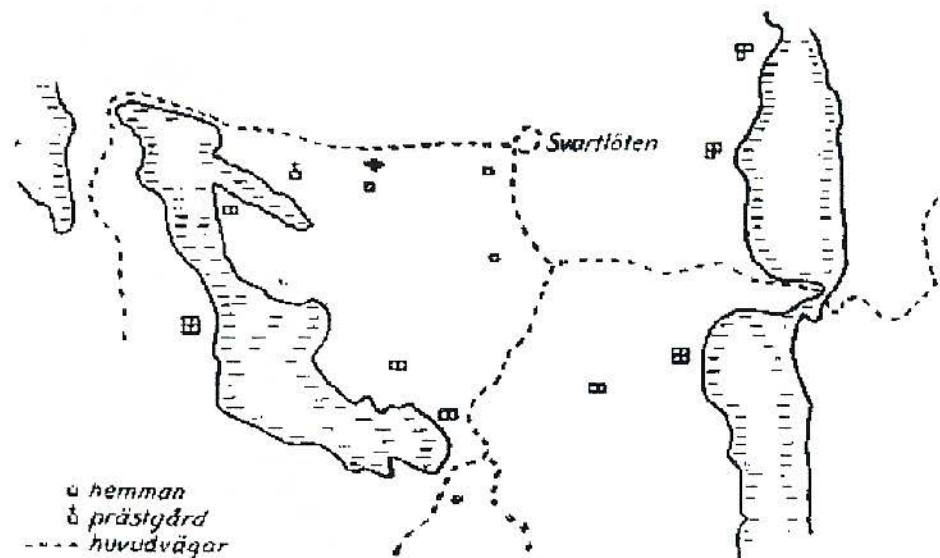
Från trakten sydost om Kumla avtog en väg mot söder. Vid byn Hågelby delade den sig. En gren ledde över Hölösa backe och förbi Hamra, så över den sank dalgången och över sandmarkerna mot Riksten och vidare mot Västerhaninge. Den andra grenen ledde förbi Tumba kvarn och över Grödinge malm mot Grödinge. Från Tumba kvarn ledde en väg över grusåsen västerut mot Salem, där den nådde Stockholmsvägen. Om dessa vägars höga ålder vittna runstenarna vid Spåntorp, nu i Hamra trädgård, vid Mossatorp, nu vid länssanatoriet samt vid Hågelby. Den smala, backiga och oländiga vägen från Skanstull över Flottsbro, kunde ej tillfred-

ställa storhetstidens fordringar på en väg söderut från Stockholm. En helt ny, kortare och rätare väg stakades. Den skulle dragas i anslutning till Hornsgatan mot Fittja. Denna väg byggdes på 1660-talet. Vid Fittja byggdes till en början en flottbro över sundet, och en vindbrygga medgav genomfart för mindre fartyg. Från Fittja ledde vägen över fälten till det gamla Svartlöten, där den övergick i gamla vägen västerut.

Den första krog vid den gamla Stockholmsvägen, som spårats inom sockengränsen, byggdes omkring 1636 vid Flottsbro av dåvarande ägaren till Elvesta säteri, kammarrådet Conrad Falkenberg. Byggnaden låg på mark, som tillhörde Alby, vars ägare, borgmästaren Jacob Grundel, lämnat tillstånd till krogens uppsättande på hans mark. En häradsfogde Mats Påvelsson, arrenderade krogen och sålde öl, och hela häradet höll hästar där för resande. Snart nog blevo Falkenberg och Grundel oense, och Falkenberg lät ta ner byggnaden och uppföra den på söder i Stockholm.

Jacob Grundel lät då uppföra en krog vid Alby, den s.k Grundels krog, som blev en verklig gästgivargård. Förbi krogen i byn byggde Grundel en ny vägbit ut till stora vägen vid gamla tingsplatsen, troligen samma väg, som numera är utfartsväg för Alby gård. Otaliga resande gästade den Grundelska krogen under 1640- och 1650-talen. Här höll drottning Kristina nattläger på hösten 1642, då värdinnan och pigorna erhöles föräringar av drottningen, och året förut hade danske gesanten Jöran Wind på sin resa varit Grundels gäst. Undfägnaden synes har varit grundlig, ty medel anslogos av kammar-

Forts nästa sida

De äldre huvudvägarna inom socknen.

kollegium till "wijn, glas och andra saker". När Karl X Gustavs lik fördes från Göteborg till Stockholm, anlände det den 11 maj 1660 till Grundels krog, varifrån likfärden gick vidare följande dag.

En uppskakande händelse inträffade i Grundels krog den 2 okt. 1659. Dåvarande krogaren Johan Larsson hade efter gudstjänsten i kyrkan hembjudit löjtnanten Mattias Gunnarson Berginus. Vid middagen synas de ha tagit väl mycket till bästa, ty ordväxling uppstod mellan gäst och värd, och under trötan slog löjtnanten ihjäl krögaren. Han dömdes för sitt brott till döden.

Då nya vägen över Fittja byggdes, inrättades i Fittjabyn på initiativ av landshövdingen över Uppland "en god krog" därstädes av befälningssmannen vid Svartsjö, sedermera rådmannen i Stockholm Gustaf Mattsson. Han uppförde på egen bekostnad en värds- husbyggnad på holmen mellan Vårbyviken och Albynsjön. Till underhållande av den krogen påvilande skjutningssskyldigheten blev skatteräntan av hemmanet nr 3 i byn anslagen, och på denna erhöles Mattsson privi-

legiebrev 1666 för sig och sina efterkommande. Privilegierna ha tid efter annan förnyats.

Sedan trafiken börjat gå över Fittja, hade den Grundelska krogen sett sina bästa dagar. Den synes snart ha blivit nedlagd. Utom det antal hästar, som gästgivaren i Fittja själv var skyldig att hålla, erhöles sådanda från ett antal därtill anvisade hemman inom socknen. Dessa uteblevo stundom, i synnerhet under skördetiden, varför gästgivarna flera gånger funno sig föranlåtna att instämma de tredskande till tingen. Så blevo bönderna i Hamra 1695 instämda och tillsades att "hädanefter flitigt uppvakta vid sina håll dagar vid laga plikt tillgörandes, där de sådant motvilligen försumma".

Vid Fittja blev trafiken och rörelsen omfattande. Redan på 1600-talet synes väntan på skjuts eller på hästar ha kunnat fresta resandes tålmod. Sålunda skriver skalden Johan Runius i poemet Lyckönskan till Hans Excellensens resa bl.a. "Bort med sittia och wänta i Fittja, bort hästar late och söndriga hjull!"

Bland märkliga resande, som skrivit om Fittja och väntan där, må nämnas Carl von Linné, tyskarna E. M. Arndt och F. W. von Schubert och skalden P. D. A. Atterbom. I synnerhet de tyska författarna ha utlöst sin förtret över dröjsmålen med hästar och skjutskarlarnas oginhet. Att trafiken vid Fittja vid vissa tider var besvärlig att upprätthålla förstår man av det förhållandet, att vissa dagar kunde 100 å 200 hästar beställas.

Med ångbåtstrafikens tillkomst på 1820-talet och järnvägens på 1860-talet minskades trafiken på landsvägen betydligt för att med tiden så småningom helt upphöra på det gamla sättet. År 1911 var här "stilla och tyst, blott någon enstaka lantbo drog i stilla mak med sina produkter in till staden", berättar professor Gunnar Andersson, som denna sommar gjorde en uppmärksam resor i bil förbi den gamla gästgivargården söderut.

Den utskänkings- och utminuteringsrätt å brännvin, som Fittja av gammalt hade, upphörde efter begäran av dåvarande ägaren, patron Lars Magnus Carlsson, den 1 maj 1873.

På 1730-talet uppsatte greve Sven Lagerberg till Elvesta en krog på Kyrkbyns ägor vid torpet Draget. Denna krog, som låg på kyrkoherdebostället och Kyrkbyns gemensamma mark, sågs med oblida ögon av prästerna.

För att draga till sig kunder brukade krogarna på söndagar och helgdagar anordna dans, och ungdomens besök på sådana tillställningar oroades såväl föräldrar som husbönder. De vände sig i sina bekymmer till kyrkoherden Johan Gustaf Een, som fann sig föranlåten att ta upp saken på en sockenstämma den 19 maj 1776. Ungdomens dåliga uppförande på grund av tillställningarna på krogarna vitsordades allmänt, och stämman beslutade, att all dans och spel samt besök på krogarna under sönd- och helgdagar, så framt icke kunde visas något skäligt ärende att uträtta där, skulle vara förbjudna vid vite av fem daler, varav hälften skulle tillfalla angivaren och hälften socknens fattiga. I brist på pengar till böterna, skulle den brottslige "sittja en söndag i

stocken". Vid fömyat brott skulle böterna fördubblas. Till yttermera visso skulle detta stämmans beslut uppläsas från predikstolen. Kronobefallningsmannen Anders Hyllén anmodades att hos häradsrätten söka stadfästelse på beslutet, och den 11 juni samma år "fant ock Härads Rätten skäligt at thensamma til efterrettelse gilla och stadfästa".

Dragskrogen, som tydligen tillförde sina ägare en viss inkomst, kom omsider bort efter flera års strävan av den kraftfulle prosten Jonas Jädrén in på 1800-talet.

Utom nu nämnda krogar funnos sådana inom socknen vid Tumba kvarn, Hovsta under Lindhov och vid Tuna, samtliga upprättade av adelsmän, tydligen i förvärvssyfte.

I krogen vid Tumba höllos kronouppbönder "då någon avsalu där kan vara". Denna krog, som efter tillkomsten av Tumba bruk, utövade en viss inverkan på nykterhetstillståndet där, flyttades i mitten av 1830-talet till Hägelby.

På Grödinge malm låg på sin tid en galgbacke. De dödsdömda, som där skulle avrättas, brukade av fängvaktaren på vägen dit införas i krogen vid Tumba kvarn för att få en styrkedryck före exekutionen. Sista gången, som någon avrättning förekom där, var 1832, och ännu kvarlever i traditionen minnet av dömdas krogbesök.

Källa: Täljebygden 1948

Ett hjärtligt tack till alla Gilleskamrater för blommor – sång – presenter på min födelsedag.

Gunborg Eriksson

Vem var Knut som än idag dansar julen ut?

Uppland trodde man samma sak, men där lade man till, att om man spann dagen efter Knut, så skulle taken blåsa av husen.

Det var bäst att hålla sig väl med Knut, sa man. I västgöta socknen Tvärred ansågs det nödvändigt att ha julmat kvar till Knutdagen, "för att bota Knut med".

Ofta jagade man ut julen symboliskt på tjugondag Knut med kvastar, käppar eller klubbor. Ofta skrek man en ramsa medan man klubbade eller sopade: "Ut, ut, nu är julen slut". För 1800-talets ungdomar var detta knappast mer än ett skojigt upptåg. Men det är inte otänkbart att man tidigare hade föreställt sig att julens osynliga gäster – gengångare och folktroväsen – måste jagas i väg, annars kunde de dröja sig kvar in i arbetsveckorna.

Som under flera andra helger brukade folk skoja friskt med varandra på Knut. Ett skämt praktiserades söderut i landet. Man slängde en stor vedknuta eller en fläskig grisfot innanför dörren till grannen och sprang sedan snabbt därifrån. På vedknutan fanns i regel en vers med spydigt eller ironiskt innehåll. Från Albo härad i Skåne finns en uppteckning om hur det kunde gå till:

"Om Knut var det brukligt gå omkring med knutan eller grisfoten. Denna lindades in till ett paket med vidfästad vers, t.ex:

"Låt ej knutan stilla stå, låt den till nabon gå" varefter den skulle smygas in på den bordsände i stugan som var närmast köket i det hus som skulle besökas. Detta var nämligen den mest bevakade platsen. Blev överlämnaren fasttagen, måste han äta upp allt kött som fanns på grisfoten samt ta en sup för varje ben i denna. Då det finnes många ben i en grisfot var straffet ej vidare angenämt, om än överlämnaren i vanliga fall tyckte om brännvin. Dessutom ansågs det som skam att ej kunna utföra uppdraget."

Källa: Ebbe Schön, Folktrons år

TJUGONDAG KNUT, den 13 januari är julen slut. Så har det inte alltid varit. På medeltiden firades julens avslutning redan den 7 januari, och den dagen kallades då för Knut. Den gamla Knutsdagen fick sitt namn efter en tragisk händelse.

Den 7 januari 1131 mördades en folkkär dansk prins vid namn Knut Lavard, då han var på väg hem från ett julgille. Den dagen hade just julfriden löpt ut, så det var en farlig tid att färdas på. Efter sin död blev han förklarad helgon, han räknades som Själlands skyddshelgon – och Knut kom in i helgonlängden, på hans dödsdag. På det sättet kom Knut att stå för julens avslutning, sedan "jultolften" var över. Men liksom alla stora helger har julen en "efterhelg" på en vecka. Om man tog med även den veckan så slutade julen i stället den 13 januari. I början på 1700-talet var detta allmänt bruk. Att julhelgen på det sättet förlängdes berodde troligen delvis på den lutherska ortodoxin, som gjorde mycket för att stärka kyrkolivets ställning.

Men folk var vana vid att "Knut slår knut på julen", och utgivarna av almanackor och kalendrar lät helt sonika namnet följa med till den nya avslutningsdagen. Vår Knutdag låg alltså inte längre kvar på prinsens dödsdag, eller "himmelska födelsedag" som det hade hetat under katolsk tid. Men det bekymrade säkert föga de renläriga protestanterna. För dem var det en styggelse att tro på "helgonens beläten och avlevor".

En del föreställningar kring Knuts dag hör ihop med själva namnet. I Stora Lundby i Västergötland sa man, att det var förkastligt att spinna blå efter knutdagen, för då blev det alltid knutar på gamet. Och i Häverö i

Förberedelser inför...

Forts från sid 3

lasse drillade oss som vanligt. Eskil fanns också på plats. Förstärkt för dagen med en gitarrist. Dagen började tidigt för dom som fixade borden och såg till att alla våra fina saker kom på plats i tid. Vi som dansade kom lite senare, men efter uppvisningarna hjälpte alla till med försäljningen. Den gick tyvärr mycket trögt. Det blev en hel del saker kvar.

Om det har undgått någon så säljer vi även reselotter, så även den här dagen. Många helger har gått åt till att sälja reselotterna i Tullinge, Tumba och Hallunda. Vi var 20-25 st som jobbade och dansade.

Hoppas vi får en fin resa våren -95.

Ett riktigt gott nytt år till alla önskar

Torbjörn och Märit

STARTSKOTTET HAR GÅTT FÖR 1995!

och då kan det vara intressant att få veta att:

Januari

DÅ BÖRJAR VI DANSAR

Ti	17/1 Barngruppen	kl. 18.15
To	19/1 Folkdans seniorer	kl. 19.30
Fre	20/1 Folkdans juniorer	kl. 18.00

OCH SPELA

Sö	15/1 Spelmanslaget	kl. 15.30
----	--------------------	-----------

- ★ -

16/1 Sista manusdag InfoBladet 1/95

MEDLEMSAVGIFTERNA 1995

Nu är det dags att betala in medlemsavgiften för 1995!

FOLKDANSARE:

Seniorer och juniorer anslutna till

Sv.Ungdomsringen betalar:

Fr.o.m 25 år (seniorer) 210:–

T.o.m 25 år (juniorer+barn) 160:–

ÖVRIGA:

Avgiften till Gillet 90:–

(inkluderat i ovanstående avgifter)

Bäst betalar Du på bifogat inbetr.kort till Pg 925 34-7 och Du! – Glöm inte att ange avsändare och meddela om Du flyttat.

För juniorer är det viktigt att tala om barnets namn. Många förväxlingar har skett då föräldrar enbart skriver sitt namn.

Alla som i GOD TID – FÖRE 19 MARS betalar sin avgift, hjälper mig mycket.

Arne Mattsson - medlemskassör